

ОБҐРУНТУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗС УКРАЇНИ ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Стасюк В. В.

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри морально-психологічного
забезпечення діяльності військ (сил)
Національного університету оборони України
імені Івана Черняховського
ORCID ID: 0000-0002-7943-8456

Вуколов О. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 «Психологія»,
кафедра внутрішніх комунікацій
Національного університету Оборони України

Статтю присвячено обґрунтуванню рекомендацій щодо вдосконалення психологічної підготовки військовослужбовців Сухопутних військ Збройних Сил України до виконання бойових завдань в умовах сучасних бойових дій. У ній наголошується, що психологічна стійкість є ключовим фактором успішного виконання завдань у ситуаціях високого стресу, невизначеності та загрози життю. Аналіз існуючої системи психологічної підготовки виявив низку проблем: недостатню індивідуалізацію підходів, брак регулярних тренувань у бойових умовах, обмеженість методів саморегуляції та недостатній рівень психологічного супроводу. Для вирішення цих проблем запропоновано чотири основні напрями вдосконалення: індивідуалізація підготовки з урахуванням психологічних профілів бійців, впровадження регулярних симуляцій бойових умов із застосуванням сучасних технологій (зокрема віртуальної реальності), навчання методів саморегуляції (дихальні вправи, медитація, візуалізація) і посилення психологічного супроводу через консультації, групові заняття та моніторинг стану. У статті підкреслюється, що реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню психологічної стійкості, зниженню ризику розвитку посттравматичного стресового розладу та покращенню бойової ефективності. Автор доходить висновку, що системний підхід до психологічної підготовки є критично важливим для збереження життя і здоров'я військовослужбовців, а також для досягнення перемоги у війні. Стаття має практичне значення для розвитку Збройних Сил України з огляду на виклики сучасності і може бути використана як основа для подальших досліджень у галузі військової психології.

Ключові слова: психологічна підготовка, військовослужбовці, бойові дії, саморегуляція, ПТСР.

Stasiuk V. V., Vukolov O. V. Rationale for recommendations on improving the psychological training of Ukrainian Land Forces personnel for combat missions

The article focuses on substantiating recommendations for enhancing the mental training of Ukrainian Land Forces personnel for combat missions amid current warfare conditions. It emphasizes that psychological resilience is a critical factor in successfully accomplishing tasks under high stress, uncertainty, and life-threatening situations. An analysis of the current mental training system reveals several shortcomings: insufficient individualization of approaches, a lack of regular combat-condition simulations, limited self-regulation techniques, and inadequate psychological support. To address these issues, four key improvement directions are proposed: individualizing training based on soldiers' psychological profiles, introducing regular combat simulations using advanced technologies (e.g., virtual reality), teaching self-regulation methods (such as breathing exercises, meditation, and visualization), and strengthening psychological support through consultations, group sessions, and monitoring of mental health. The article highlights that implementing these recommendations will enhance psychological resilience, reduce the risk of post-traumatic stress disorder, and improve combat effectiveness. The author concludes that a systematic approach to mental training is vital for preserving soldiers' lives and health, as well as achieving victory in war. The study holds practical significance for the development of the Ukrainian Armed Forces, considering contemporary challenges, and can serve as a foundation for further research in military psychology.

Key words: mental training, military personnel, combat operations, self-regulation, PTSD.

Вступ. Сучасні бойові дії висувають високі вимоги до психологічної стійкості військовослужбовців, адже успішне виконання бойових завдань залежить не лише від фізичної підготовки та технічного оснащення, а й від здатності діяти ефективно в умовах високого стресу, невизначеності та загрози життю. У зв'язку із цим виникає потреба в удосконаленні системи психологічної підготовки військовослужбовців Сухопутних військ ЗС України.

Методи дослідження. Проведено огляд сучасних досліджень у галузі військової психології. Це дало змогу виявити теоретичні основи психологічної підготовки та визначити ключові проблеми у цій сфері. На цій основі систематизовано основні проблеми існуючої системи психологічної підготовки військовослужбовців, зокрема недостатню індивідуалізацію підходів, брак регулярних тренувань у бойових умовах, обмеженість методів саморегуляції та недостатній рівень психологічного супроводу. Проведена оцінка поточної ситуації та формулювання рекомендацій щодо вдосконалення психологічної підготовки.

Метою статті є обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення психологічної підготовки військовослужбовців Сухопутних військ ЗС України до виконання бойових завдань в умовах сучасних бойових дій. Враховуючи високий рівень стресу, невизначеність і загрозу життю, що супроводжують бойові операції, розроблені ефективні методи підвищення психологічної стійкості бійців. Це має сприяти покращенню бойової готовності та зниженню ризику розвитку психологічних розладів серед особового складу.

Теоретичні основи психологічної підготовки військовослужбовців ґрунтуються на численних психологічних дослідженнях, що вивчають вплив стресу, психологічних навантажень і бойового досвіду на психічний стан людини. Вони передбачають вивчення того, як різні психічні процеси, як-от мотивація, емоційна стійкість, когнітивні функції, здатність до прийняття рішень і адаптація до умов стресу, впливають на ефективність виконання завдань військовослужбовцями.

Вагомий внесок у дослідження проблеми формування психологічної готовності військовослужбовців до діяльності в екстремальних

умовах зробили А. Іваніцький, О. Колесніченко, М. Корольчук, В. Крайнюк, О. Макаревич, В. Маріщук, В. Осьодло, О. Поканевич, В. Стасюк, О. Тімченко, М. Томчук, О. Хміляр, Ю. Шаранов, Г. Шестаков та інші.

Психологічна підготовка особового складу – це організований і системний процес, спрямований на формування у військовослужбовців стійкості та психологічної готовності до дій в екстремальних ситуаціях. Вона передбачає підготовку до виконання завдань у бойових умовах, у складних і небезпечних ситуаціях, в умовах постійної нервово-психічної напруги, що стосується здатності долати труднощі, пов'язані з виконанням військового обов'язку як у мирний, так і в воєнний час [3].

А. В. Литвин зазначає, що сучасна система підготовки ЗС України має три взаємопов'язані рівні: загальна підготовка охоплює формування єдиних психологічних якостей, які забезпечують готовність військовослужбовців діяти як частина цілісного підрозділу. Спеціальна підготовка акцентує увагу на розвитку професійно важливих психологічних якостей, необхідних для виконання специфічних завдань. Цільова підготовка, зі свого боку, спрямована на адаптацію психіки до конкретних бойових умов і завдань, які постають перед підрозділами [4].

Психологічна підготовка є комплексом заходів, мета яких – сприяти формуванню у військовослужбовців та військових колективах стійких психічних якостей, які потрібні для ефективного виконання завдань військової служби. Такі заходи здійснюються на етапі підготовки особового складу, військових частин до бойових дій, а також до виконання завдань за їх призначенням [2].

Об'єктом психологічної підготовки виступають військовослужбовці, зокрема їх свідомість, а також військові колективи, у яких формується колективна суспільна свідомість [2].

С. Василенко вказує, що суб'єкти психологічної підготовки – це командири та начальники, офіцери, які займаються морально-психологічним забезпеченням, офіцери-психологи, а також викладачі та інструктори навчальних закладів, підрозділів, центрів та циклових комісій. Такі фахівці здійснюють процес підготовки, спрямовуючи свої зусилля на розвиток

і підтримку необхідних психічних якостей особового складу для ефективної служби та виконання бойових завдань [1].

Одним з основних завдань психологічної підготовки особового складу є розвиток у військовослужбовців психологічної стійкості та готовності до впливу психотравмувальних чинників, характерних для сучасних бойових дій. Професія військового є стресогенною, що означає наявність численних стресових ситуацій навіть у повсякденному житті, які можуть викликати негативні психічні реакції, тому ще до початку бойових дій потрібно забезпечити формування психологічної стійкості в особового складу [7].

Психологічна стійкість визначається як здатність особи підтримувати стабільний рівень психологічної готовності протягом певного періоду часу в умовах конкретної обстановки, а також швидко відновлювати свій психоемоційний стан після пережитих екстремальних ситуацій або криз. Формування цієї якості стосується здатності ефективно адаптуватися до стресових умов і залишатися функціональним навіть під сильним психоемоційним навантаженням [7].

Тип і зміст психологічних якостей, які розвиваються в процесі підготовки, тісно пов'язані з характером труднощів, що виникають під час виконання бойових завдань, що передбачає підготовку до переживання та подолання стресу, агресії, страху й інших психологічних бар'єрів, що можуть виникнути під час бойових дій [1].

С. Мосов довів, що стан психологічної готовності до складних видів діяльності в екстремальних умовах є динамічним і має свою структуру. Процес формування цього стану готовності є послідовністю взаємопов'язаних етапів. Спочатку командний склад має усвідомити свої потреби та вимоги, що впливають із задач, які ставить перед ним суспільство, колектив або конкретне завдання. Далі важливо чітко визначити цілі виконання цих завдань, оскільки їх досягнення сприятиме задоволенню потреб або виконанню поставленого завдання [5].

Наступним етапом є оцінка умов, у яких проходитимуть майбутні дії. Важливо осмислити, якими будуть обставини, і актуалізувати

досвід, отриманий раніше в подібних ситуаціях. Після цього потрібно на основі цього досвіду й оцінки майбутніх умов вибрати найбільш ефективні способи вирішення завдань або виконання вимог. Прогнозування своїх інтелектуальних, емоційних і мотиваційних процесів також є важливою частиною цього етапу. Командний склад має оцінити співвідношення власних можливостей і необхідного результату [5].

На останньому етапі відбувається мобілізація всіх сил, що охоплює як фізичні, так і психологічні ресурси. Важливо також здійснити самонавіювання впевненості в успішному досягненні мети [5].

Значно впливає на психологічну підготовку військовослужбовців бойовий досвід, отриманий під час російсько-української війни, адже реальні бойові умови є важким стресовим фактором, який суттєво змінює психологічний стан особового складу.

А. Романишин вказує, що військовослужбовці, які регулярно стикаються з бойовими діями, розвивають здатність залишатися спокійними й зосередженими в екстремальних умовах. Вони починають краще розуміти, як реагувати на непередбачувані ситуації, як контролювати свої емоції, не піддаватися паніці і як підтримувати хід операцій навіть за умов підвищеного ризику та небезпеки. Такий досвід формує здатність адаптуватися до стресових умов, що дає змогу ефективно виконувати завдання навіть у найскладніших ситуаціях [6].

На думку автора, цей процес також знижує рівень стресу за повторних бойових виїздів, коли військовий уже пережив одну або кілька бойових ситуацій, він починає розуміти, що відчуття невідомості і страху, які часто супроводжують новачків, значно зменшуються. Перший бойовий виїзд може бути дуже стресовим, адже солдат не знає, що саме очікувати, як поведеться ситуація і як він зможе впоратися з труднощами. Проте після кількох виїздів військовослужбовець починає розуміти, як реагувати на різні ситуації, як підтримувати моральний дух і як знижувати свою тривогу [6].

В. Чорний і А. Романишин доходять висновку, що завдяки цьому досвіду зникає страх перед невідомим, оскільки військовослужбовці вже мають уявлення про те, якими

є реальні бойові умови, які ризики існують і як із ними боротися, що дає змогу знизити психологічне навантаження під час наступних бойових завдань і зберігати психологічну рівновагу, навіть коли ситуація стає критичною. З досвідом виникає внутрішня впевненість у тому, що ти здатний впоратися з будь-якими труднощами, що значно підвищує загальну психологічну стійкість військовослужбовців і їх здатність виконувати завдання в екстремальних умовах [8].

Аналіз наявної системи психологічної підготовки вказує на такі ключові проблеми:

Недостатня індивідуалізація підходів – психологічна підготовка часто проводиться за загальними програмами, без урахування особистісних особливостей військових.

Недостатня кількість тренувань у бойових умовах – відсутність регулярних симуляцій бойових дій з високим рівнем стресового навантаження.

Обмеженість методів саморегуляції – не всі військовослужбовці знайомі з ефективними психологічними техніками для зниження рівня стресу.

Недостатній рівень психологічного супроводу – відсутність постійної підтримки психологами, особливо після травматичних подій, що може призводити до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психологічних проблем.

Для вирішення цих проблем пропонується низка рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності психологічної підготовки та забезпечення психологічної стійкості бійців.

Напрями вдосконалення психологічної підготовки

Індивідуалізація психологічної підготовки

Індивідуалізація психологічної підготовки є важливим напрямом підвищення її ефективності, оскільки стандартні програми часто не враховують особистісних особливостей бійців. Для цього пропонується провести психологічне тестування військовослужбовців, щоб визначити їхні індивідуальні характеристики, як-от рівень стресової толерантності, емоційна стійкість і мотивація. Отримані дані стануть основою для створення персоналізованих планів підготовки, що враховуватимуть сильні та слабкі сторони кожного бійця.

Наступним етапом є розробка персоналізованих тренувальних програм, які міститимуть спеціальні методики для розвитку необхідних якостей. Наприклад, для бійців із низькою стресостійкістю можуть бути застосовані вправи для підвищення толерантності до стресу, а для тих, хто має труднощі з емоційною стабільністю, – техніки саморегуляції. Такий підхід дасть змогу цілеспрямовано вдосконалювати психологічні навички кожного військовослужбовця.

Третій крок передбачає регулярний моніторинг психологічного стану бійців і корекцію індивідуальних планів за потреби. Це допоможе вчасно виявляти зміни в психологічному стані, адаптувати програми до нових викликів і підтримувати оптимальний рівень готовності. Постійне відстеження стану бійців підвищить ефективність підготовки та знизить ризик психологічного виснаження.

Останнім етапом є підготовка військових психологів і командирів до роботи з індивідуальними планами. Спеціальні тренінги та семінари навчать фахівців розробляти, впроваджувати й оцінювати персоналізовані програми. Це забезпечить системний підхід до індивідуалізації, підвищуючи загальну бойову ефективність підрозділів.

Регулярні симуляції бойових умов

Регулярні симуляції бойових умов є необхідними для підготовки бійців до реальних бойових ситуацій, адже відсутність таких тренувань знижує адаптивність до стресу. Пропонується розробка реалістичних сценаріїв симуляцій, що враховують невизначеність, загрозу життю та потребу швидкого прийняття рішень. Такі умови максимально наближатимуть тренування до бойової реальності.

Пропонується використання сучасних технологій, зокрема віртуальної реальності, для створення імерсивного середовища. Віртуальна реальність дає можливість бійцям безпечно переживати стресові ситуації, відпрацьовувати навички та підвищувати психологічну готовність. Це особливо важливо для формування впевненості в екстремальних умовах.

Передбачено інтеграцію симуляцій у регулярну програму підготовки. Постійні тренування допоможуть систематично вдосконалювати навички бійців, знижувати рівень

тривожності та готувати їх до реальних бойових дій. Регулярність є ключовим фактором у досягненні стійких результатів.

Обов'язково потрібно оцінювати ефективності симуляцій шляхом аналізу психологічного стану бійців до та після тренувань, а також їхньої поведінки під час симуляцій. Зібрані дані дадуть можливість коригувати програми, вдосконалюючи їх відповідно до потреб військовослужбовців, підвищуючи загальну бойову готовність.

Навчання методів саморегуляції

Важливим для забезпечення самостійного контролю психологічного стану бійців у стресових ситуаціях є навчання методів саморегуляції. Пропонується розробка навчальних програм, де застосовуватимуться техніки, як-от дихальні вправи, медитація та візуалізація, з доступними посібниками та відеоматеріалами для самостійного освоєння.

Передбачається проведення регулярних тренінгів і семінарів із залученням кваліфікованих інструкторів. На цих заняттях бійці зможуть практично опанувати методи саморегуляції, отримуючи підтримку та зворотний зв'язок. Це підвищить їхню здатність застосовувати техніки в реальних умовах.

Використання методів саморегуляції повинно увійти в щоденну рутину військовослужбовців. Групові заняття з медитації чи дихальних вправ стануть частиною розпорядку, сприяючи закріпленню навичок. Такий підхід допоможе бійцям підтримувати стабільний психологічний стан.

Важливим є постійний моніторинг ефективності навчання через відгуки бійців і оцінку їхнього стану. Аналіз впливу методів на бойову ефективність дасть можливість удосконалювати програми, адаптуючи їх до потреб особового складу та підвищуючи стійкість до стресу.

Посилення психологічного супроводу

Пропонується розширення штату військових психологів і забезпечення їхньої постійної присутності в підрозділах. Це допоможе

надавати своєчасну підтримку на всіх етапах служби.

Передбачено програми психологічної підтримки, зокрема індивідуальні консультації, групові заняття та тренінги з управління стресом. Такі заходи будуть спрямовані на профілактику психологічних проблем і підвищення стійкості бійців до травматичних подій.

Необхідне створення системи моніторингу психологічного стану за допомогою регулярних тестів, опитувань і сучасних технологій, як-от мобільні додатки. Це забезпечить раннє виявлення проблем і дасть змогу вчасно реагувати на зміни в стані військовослужбовців.

Актуальним є розробка організації підтримки після травматичних подій. Негайна психологічна допомога та довгостроковий супровід допоможуть знизити ризик розвитку ПТСР, надаючи бійцям необхідні ресурси для відновлення після екстремальних ситуацій.

Останнім кроком є підготовка командирів і психологів до роботи з психологічними проблемами через спеціалізовані тренінги. Вони навчатимуться розпізнавати ознаки розладів, надавати першу допомогу та направляти бійців до фахівців, що сприятиме загальному підвищенню бойової готовності підрозділів.

Висновки. Упровадження зазначених рекомендацій – індивідуалізації підготовки, регулярних симуляцій бойових умов, навчання методів саморегуляції та посилення психологічного супроводу – дасть можливість суттєво підвищити психологічну стійкість військовослужбовців Сухопутних військ ЗС України. Це, зі свого боку, сприятиме успішному виконанню бойових завдань в умовах сучасних бойових дій. Ефективна психологічна підготовка є не просто важливим елементом бойової готовності, а критично необхідною умовою для збереження життя та здоров'я бійців, а також для досягнення перемоги у війні. Системний підхід до вдосконалення психологічної підготовки має стати пріоритетом у розвитку Збройних Сил України, враховуючи виклики сьогодення.

Список використаних джерел

1. Василенко С. В. Нейтралізація негативного впливу бойового та оперативного стресу на особовий склад військових частин (підрозділів) Збройних Сил України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 64 (6). С. 27–37. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-64-6-27-37>.

2. Військова публікація ВП 1-00(160)237.31. (2022). Інструкція «Порядок роботи груп контролю бойового стресу у військових частинах Збройних Сил України». Генеральний штаб Збройних Сил України. 2022. 11 листопада.
3. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій : метод. посіб. Київ – Одеса : Фенікс, 2022. С. 88. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730971/1/Посібник_Страху.pdf.
4. Литвин А. В., Руденко Л. А. Психологічна підготовка майбутніх офіцерів: досвід, пропозиції та рекомендації. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2024. № 1 (12). С. 169–186. <https://doi.org/10.32755/sjeducation.2024.01.169>.
5. Мосов С. П. Вимоги до системи морально-психологічного забезпечення у Збройних силах України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 1 (26). С. 209–213. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2012_1_40.
6. Романишин А. М., Неурова А. Б. Професійно-психологічний відбір та психологічна підготовка як чинники профілактики самогубств серед військовослужбовців, призваних за мобілізацією. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 6 (76). С. 151–160. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/287629/284344>.
7. Тактична публікація ТКП 1-160(31)03.01. «Методичні рекомендації з психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України щодо формування стресостійкості до дій в умовах різкої зміни бойової обстановки». Генеральний штаб Збройних Сил України. 2021. 13 січня. <https://tck.pl.ua/wp-content/uploads/2021/02/Formuvannia-stresostiykosti.pdf>.
8. Чорний В. С., Романишин А. М., Остапчук О. П. Стійкість українських військовослужбовців в ході російсько-української війни: психологічні чинники. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. № 5 (81). С. 181–189. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/305935/303131>.

References

1. Vasilenko, S.V. (2022). Neutralizatsiia nehatyvnoho vplyvu boiovoho ta operatyvnoho stresu na osobovyi sklad viiskovykh chastyn (pidrozdiliv) Zbroinykh Syl Ukrainy [Neutralization of negative influence of battle and operative stress on personnel of military units (subdivisions) of Armed Forces of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of National Defense University of Ukraine*, 64 (6), 27–37 [in Ukrainian].
2. Viiskova publikatsiia VP 1-00(160)237.31 (2022). Instruksiiia “Poriadok roboty hrup kontroliu boiovoho stresu u viiskovykh chastynakh Zbroinykh Syl Ukrainy” [Instruction “Procedure for the Operation of Combat Stress Control Groups in Military Units of the Armed Forces of Ukraine”]. *Heneralnyy shtab Zbroinykh Syl Ukrayiny – General Staff of the Armed Forces of Ukraine*. 11.11.2022. [in Ukrainian].
3. Kokun, O.M., Moroz, V.M., Pishko, I.O., & Lozinska, N.S. (2022). *Teoriia i praktyka upravlinnia strakhom v umovakh boiovykh dii: metod. posib. [Theory and practice of insurance management in the conditions of military action]*. Kyiv – Odesa: Feniks [in Ukrainian].
4. Lytvyn, A.V., & Rudenko, L.A. (2024). Psykholohichna pidhotovka maibutnikh ofitseriv: dosvid, propozyitsii ta rekomendatsii [Future officers’ psychological training: experience, proposals and recommendations]. *Naukovyi visnyk Sivershchyny. Seriia: Osvita. Sotsialni ta povedinkovi nauky – Scientific Herald of Sivershchyna. Series: Education. Social and Behavioural Sciences*, 1 (12), 169–186 [in Ukrainian].
5. Mosov, S.P. (2012). Vymohy do systemy moralno-psykholohichnoho zabezpechennia u Zbroinykh sylakh Ukrainy [Requirements for the System of Moral and Psychological Support in the Armed Forces of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of National Defense University of Ukraine*, 1 (26), 209–213 [in Ukrainian].
6. Romanyshyn, A.M., & Neurova, A.B. (2023). Profesiino-psykholohichniy vidbir ta psykholohichna pidhotovka yak chynnyky profilaktyky samohubstv sered viiskovosluzhbovtziv pryzvanykh za mobilizatsiieiu [Professional and psychological selection and psychological training as factors in the prevention of suicides among military servants called for mobilization]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of National Defense University of Ukraine*, 6 (76), 151–160 [in Ukrainian].
7. Taktychna publikatsiia TKP 1-160(31)03.01 (2021). “Metodychni rekomendatsii z psykholohichnoi pidhotovky viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy shchodo formuvannia stresostiikosti do dii v umovakh rizkoi zminy boiovoi obstanovky” [“Methodological Recommendations for the Psychological Training of Servicemen of the Armed Forces of Ukraine on Developing Stress Resilience in Response to Actions Under Conditions of Sudden Changes in the Combat Environment”]. *Heneralnyy shtab Zbroinykh Syl Ukrayiny – General Staff of the Armed Forces of Ukraine*. 13.01.2021 [in Ukrainian].
8. Chornyi, V.S., Romanyshyn, A.M., & Ostapchuk, O.P. (2024). Stiikist ukrainskykh viiskovosluzhbovtziv v khodi rosiisko-ukrainskoi viiny: psykholohichni chynnyky [The influence of social and psychological factors of the modern Russian-Ukrainian war on the stability of Ukrainian military servants]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of National Defense University of Ukraine*, 5 (81), 181–189 [in Ukrainian].